

11. Sviečková elektrárň

Richard Hlubina

UK Bratislava

Úvodné sústreďenie TMF, Bratislava 8.11. 2013

Zadanie

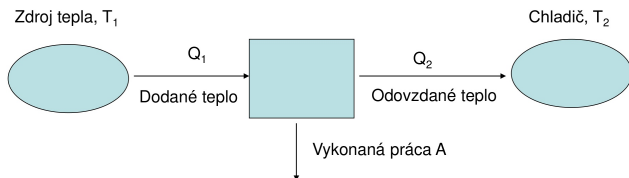

Navrhните zariadenie, ktoré bude konvertovať teplo z plameňa sviečky na elektrickú energiu. Preskúmajte, ako jednotlivé časti tohto zariadenia ovplyvňujú jeho účinnosť.

- **Ilja Marčenko:** <http://kit.ilyam.org/>
- **Stirlingov stroj:** <http://www.youtube.com/watch?v=UvrBzwBIFhM>
- **Stirlingov stroj - teória:**
<http://www.robertstirlingengine.com/theory.php>
<http://library.thinkquest.org/C006011/english/sites/stirling.php3>
http://www.bekkoame.ne.jp/~khirata/english/still_c.htm
- **termoelektrický generátor:**
<http://www.youtube.com/watch?v=6LmDAFBBPK8>
- **termoelektrický článok:**
http://www.dep.fmph.uniba.sk/~hлубina/STUD_MATER/BAKALAR/bakalar.pdf

Tepelné stroje

- 2. veta termodynamická (ekvivalentné formulácie)
  - Lord Kelvin: proces, ktorého jediným výsledkom je premena tepla na prácu, ak zdroj tepla má konštantnú teplotu, je nemožný
  - Clausius: proces, ktorého jediným výsledkom je prenos tepla zo studenšieho telesa na teplejšie teleso, je nemožný
- preto tepelné stroje musia pracovať aspoň s dvomi teplotami T_1 a T_2 :

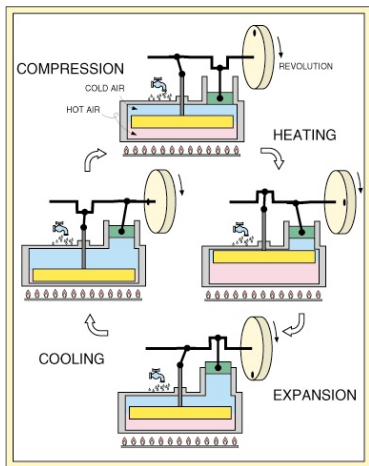
- ideálna účinnosť:

$$\eta = \frac{A}{Q_1} = \frac{T_1 - T_2}{T_1}$$

Elektrárň: dve riešenia

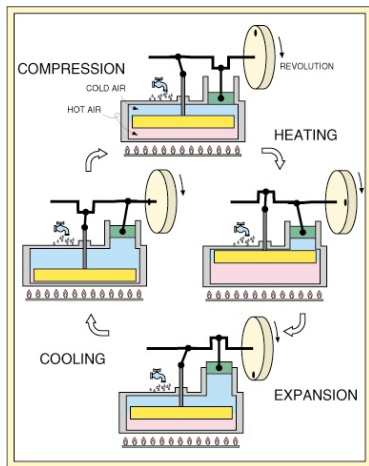
- konverzia tepelnej energie na mechanickú, napr. [Stirlingov stroj](#) a následná konverzia mechanickej energie na elektrickú (dynamo)
- priama konverzia tepelnej energie na elektrickú ([termoelektrický jav](#))

Stirlingov stroj

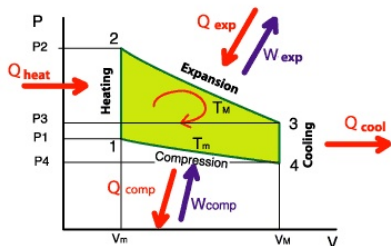

- pracovný plyn uzavretý vo valci
- konce valca udržiavané pri rôznych teplotách
- žltý piest: modulácia teploty pracovného plynu, môže byť obtekaný plynom, preto nekoná prácu
- zelený piest: koná prácu
- obidva piesty na spoločnom hriadeľi (synchronizácia)

Stirlingov stroj ako tepelný stroj

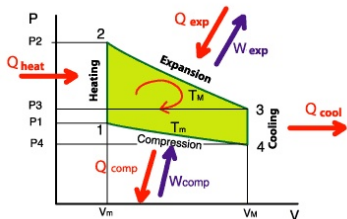

zjednodušený Stirlingov cyklus:

Stirlingov stroj: účinnosť

- zjednodušený Stirlingov cyklus:

- 12: izochorické ohrevanie
prijaté teplo $Q_{12} = C_V(T_M - T_m)$

- 23: izotermické rozpínanie
vykonaná práca

$$A_{23} = \int_{V_m}^{V_M} p dV = NkT_M \ln \frac{V_M}{V_m}$$

prijaté teplo $Q_{23} = A_{23}$

- 34: izochorické chladenie
odovzdané teplo

$$Q_{34} = C_V(T_M - T_m)$$

- 41: izotermické stlačenie
prijatá práca

$$A_{41} = \int_{V_M}^{V_m} p dV = NkT_m \ln \frac{V_M}{V_m}$$

odovzdané teplo $Q_{41} = A_{41}$

- účinnosť:

$$\eta = \frac{A_{23} - A_{41}}{Q_{12} + Q_{23}}$$

- porovnanie s Carnotovým cyklom:

$$\eta = \frac{T_M - T_m}{T_M} \frac{1}{1 + \frac{C_V}{Nk \ln \frac{V_M}{V_m}} \frac{T_M - T_m}{T_M}}$$

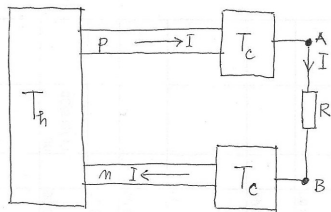
- skúmame kovový drôt spájajúci body 1 a 2
- potenciály v bodoch 1,2: U_1 a U_2
- teploty v bodoch 1,2: T_1 a T_2
- cez drôt tečie prúd I z 1 do 2
- potom platí:

$$U_1 - U_2 = IR + S(T_2 - T_1)$$

kde R je odpor drôtu a S je Seebeckov koeficient

- S je charakteristika materiálu, podobne ako merný odpor ρ
- existujú materiály s $S > 0$ aj materiály s $S < 0$
- $S > 0$: nosiče náboja majú kladný náboj (index p)
- $S < 0$: nosiče náboja majú záporný náboj (index n)

Termočlánok

- zvonka udržiavame teploty kontaktov $T_h > T_c$
- termočlánok generuje spád napätia medzi bodmi A a B
- R je záťaž pripojená na termočlánok
- potenciál teplej elektródy je U_0

- rovnice pre vodiče p a n :

$$U_0 - U_A = IR_p + S_p(T_c - T_h)$$

$$U_0 - U_B = -IR_n + S_n(T_c - T_h)$$

- napätie $U = U_A - U_B$ medzi A,B:

$$U = (S_p - S_n)(T_h - T_c) - I(R_p + R_n)$$

- na záťaži platí $U = IR$, preto

$$I = \frac{U_i}{R + R_i}$$

- napätie na článku bez záťaže:

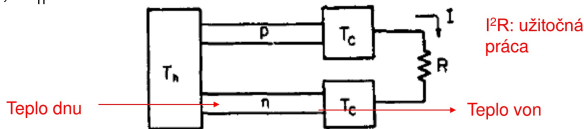
$$U_i = (S_p - S_n)(T_h - T_c)$$

- vnútorný odpor termočlánku:

$$R_i = R_p + R_n$$

Termočlánok ako tepelný stroj

$$S_p > 0, S_n < 0$$

- účinnosť: $\eta = \frac{RI^2}{I_Q}$, kde I_Q je prítok tepla; dá sa ukázať (skriptá str. 75-76):
- optimálna záťaž:

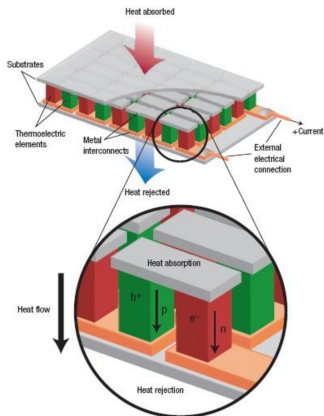
$$R = \alpha(R_p + R_n)$$

- účinnosť pri optimálnej záťaži

$$\eta = \frac{T_h - T_c}{T_h} \frac{\alpha - 1}{\alpha + \frac{T_c}{T_h}}$$

- parameter α je obvykle iba o málo väčší než 1, $1 < \alpha < 1.5$

Komerčné termočlánky

- typické parametre termočlánkov (napr. G2-30-0313 firmy Tellurex)
- rozmery $3\text{ cm} \times 3\text{ cm} \times 3.3\text{ mm}$
- prevádzkové teploty $T_c < 100^\circ\text{C}$, $T_h < 320^\circ\text{C}$
- parametre pri $T_c = 50^\circ\text{C}$, $T_h = 150^\circ\text{C}$:
  - napätie naprázdno $U_i \approx 5\text{ V}$
  - optimálna záťaž $R_i \approx 6.3\Omega$
  - napätie v optime 2.4 V
  - prúd v optime 0.4 A
  - optimálny užitočný výkon 0.9 W

sériové zapojenie termočlánkov
v komerčných zariadeniach
(Snyder 2008)

Analýza účinnosti

- určiť idealizovaný tepelný príkon I_{Q0} (výhrevnosť parafínu, rýchlosť horenia)
- určiť užitočný výkon $P = \frac{U^2}{R}$ na známom odpore
- účinnosť $\eta = \frac{P}{I_{Q0}}$ porovnať s ideálnou účinnosťou $\eta_0 = \frac{T_h - T_c}{T_h}$ (zmerať teploty T_h a T_c)
- preskúmať, ako účinnosť η závisí od:
  - veľkosti príkonu I_{Q0} (jedna, dve, tri sviečky)
  - pomeru medzi skutočným príkonom I_Q a príkonom I_{Q0}
  - hodnoty η_0 (ako optimalizovať?)
  - záťažového odporu R
  - ...
- možno identifikovať zdroje strát vnútri zariadenia? (napr. určiť parameter α pre termočlánok?)